

Totalitní režimy a EU

Projev Oldřicha Vlasáka na konferenci Mezinárodního festivalu proti totalitě Mene Tekel v Senátu Parlamentu České Republiky – 24. února 2009

Vážené dámy, vážení pánové,

dovolte mi zahájit můj krátký projev citátem českého žurnalisty Vladimíra Bystrova: „Demokratický svět dosud nezískal náležitě naléhavou představu o hloubce komunistické antihumánnosti. Proto také nevznesl požadavek na dekomunizaci postkomunistických společností – a většinu jejich občanů to jen vyhovuje.“

Nacismus, fašismus a komunismus jsou totalitní režimy nám veskrze známé. Pro nás Středoevropany představuje komunismus nejhorší zkušenost s totalitním režimem. Za činnost proti komunistickému režimu bylo od února 1948 do listopadu 1989 odsouzeno na 250 000 osob, 241 politických vězňů bylo popraveno a mnoho mužů a žen zemřelo ve věznicích, koncentračních táborech a také na hranicích státu při pokusech o emigraci. V táborech nucených prací bylo bez soudu dle zákona 247/48 uvězněno více než 80 000 lidí, velká skupina mužů sloužila vojenskou službu u tzv. pomocných technických praporů. Brutálních trestů se dočkali i ti, kteří za 2. světové války za svobodu bojovali, ale většinou na nesprávné „světové straně“, a zvláště ti, kteří se postavili komunistické moci v aktivním odporu.

Přestože nás historie varuje, komunistické myšlenky a chování jsou zde v České republice stále silně zakořeněny. Demokracie je stále více ohrožována existencí KSČM, která posiluje takovým způsobem, že žije v parlamentu a vládne v mnoha krajích. Osobně jsem přesvědčen, že komunistická strana je nereformovatelná. Její líbivý sociální program je založen na lži a na touze znovu se vrátit do mocenských pozic. Demokracii ohrožuje také ČSSD tím, že komunistům pomáhá k nástupu k moci. Mám pocit, že lidé nechtějí znát cenu za „povrchní“ blahobyť, po kterém volají, nepřemýšlejí, za jakých podmínek je to či ono reálně dosažitelné. Nebezpečí vidím v bagatelizaci zločinů komunismu, v neochotě jednotlivců přiznat si svá vlastní selhání a v neschopnosti lidí převzít osobní zodpovědnost za svůj život.

Obrátím teď vaši pozornost za hranice České republiky. Rusové si nedávno zvolili jako třetí nejoblíbenější nežijící osobnost národa J. V. Stalina – vraha miliónů lidí, distributora totalitní ideologie, režimu a hrůzných praktik s ním spojených. Ruský pohled na věc nejspíš neovlivníme. Můžeme však ovlivnit ten evropský. Lidé v tehdejší západní Evropě nechápali a mnozí dodnes nechápou, jakých zločinů se komunistický systém dopouštěl a jaké nebezpečí trvale přináší. Domnívám se, že evropská diskuse nad zkušeností s totalitou není dostatečná, stejně jako vyrovnání se s minulostí v rámci střední a východní Evropy. Tento proces však nelze vynutit, nelze jej nakázat, ale pokud se má vyvíjet, je nezbytné vynaložit iniciativu a především vzbudit zájem široké veřejnosti.

Dnešní doba člověka zahlcuje množstvím informací, které není schopen vstřebat a často ani nechce slyšet. Jedním ze způsobů, jak vzbudit zájem, je vyvolat pocit – jakýkoli jen ne lhostejný. Kdo se jednou podíval do Osvětlení, nepochybně si odnesl hluboký emocionální prožitek, který nutí nejen k zamyšlení, ale i k sdílení s ostatními. Vedle obrazové, audiovizuální a textové dokumentace existuje ještě další svědectví, které

mnohdy dokáže zapůsobit silněji než číselné výčty obětí totality, a tím jsou konkrétní lidské příběhy, osudy lidí, se kterými se můžeme ztotožnit. Pokud budeme moci spojit všechna tato svědectví v jeden celek, vzbudíme skutečný zájem. Musíme tedy poskytnout co nejvíce prostoru lidem, kteří se nebáli otevřeně proti režimu vystoupit a kteří jsou ve svých výpovědích přímým důkazem jeho krutosti a antihumánnosti. My občané bývalého východního bloku víme dobře, o čem mluvíme a před čím varujeme. Varujme nejen v České republice, ale i v ostatních zemích Evropy.

V současné době předsedáme Evropské unii a stejně jako pro každou členskou zemi je i pro Českou republiku předsednictví příležitostí, jak upozornit na oblasti, ve kterých díky svému specifickému know-how můžeme Evropě něco přinést. Zkušenosti s komunismem jsou rozhodně jednou z nich.

Závěrem mi dovoluňte odpovědět na otázku - Proč vůbec ten stálý apel? Proč komunismus nenechat být a zapudit tuto nepříjemnou vizitku lidstva? Protože hrozba komunismu je dnes více než aktuální. Základem totalitních režimů je zpravidla krize lidstva. Nespravedlivá sociální politika za doby ranného kapitalismu zapříčinila bídu a velké sociální rozdíly mezi nejchudšími vrstvami a bohatými podnikateli a továrníky. Různí ideologové využívali různě těchto nedostatků k tomu, aby chodili mezi utlačené vrstvy a podněcovali je ke vzpourám a revolucím. Velká hospodářská krize ve třicátých letech umožnila pozdější nástup fašismu a nacismu, kterému nedokázala západní demokracie zabránit. Dnes na vlastní kůži zažíváme dopady nové finanční a hospodářské krize. Mějme se proto na pozoru!

Děkuji vám za pozornost.

V Praze 24. února 2009

Oldřich Vlasák
poslanec Evropského parlamentu

ROZPOZNÁNÍ PRVKŮ TOTALITNÍCH REŽIMŮ NA PŘÍKLADU ADOLFA HITLERA

Petr Mareš, 5. 10. 2018

Zde je nastíněno několik hlavních bodů, jak lze rozeznat projevy autoritativní či totalitní moci na exemplárním příkladu Adolfa Hitlera a jeho nacionálního socialismu. V jeho případě se objevily tyto prvky všechny. Je dobré mít tyto body na paměti a pokud začne politická strana nebo vládnoucí režim aplikovat, byť jen některý z těchto bodů, je dobré být občansky na pozoru, dřív, než může být pozdě a z demokracie vznikne totalita. Ledacos, co se v dnešní politice děje může tuto neblahou minulost připomínat.

1. Neomylnost autority vůdce

Totalitní a autokratické režimy staví především na osobnosti silného vůdce, který by měl vše vyřešit za ostatní a převzít zodpovědnost za stát. Hitler po vzoru Mussoliniho fašistické strany v Itálii, jasně deklaroval svoje vůdcovství již v knize *Mein Kampf* z roku 1925, kde zřetelně vyslovil všechny svoje myšlenky, včetně likvidace Židů a vytvořil si v něm svůj dokonalý vůdcovský mýtus. Jeho nacionální vůdcovství mělo být neomylné a nezpochybnitelné, i kdyby se sám prohřešil proti původní ideologii, což se stávalo poměrně často. Vedení NSDAP toto rozhodnutí muselo jednohlasně akceptovat a podporovat. Ti, co se vzpřičili režimu byli zpravidla zbaveni funkce či odstraněni, i když šlo původně o spojence (viz velitel SA Röhm). Vůle vůdce byla nad veškerou pochybnost. V případě Hitlera šlo až o jakýsi náboženský kult národního hrdiny a spasitele, který měl vyvést německý vyvolený národ z krize. Obdobně fanaticky fungoval v Sovětském svazu kult osobnosti Lenina a především pak diktátora Stalina, směřující k určité formě politického náboženství. Totéž platilo i pro „zbožštění“ předsedy Mao Ce-tunga v komunistické Číně nebo u severokorejských diktátorů.

Analogické autoritářské choutky dnes můžeme pozorovat například u prezidentů Putina, Kim Čong-una, Si Ťhin-phinga či Erdogana. Určité indicie jsou patrné i u Orbána a dalších.

2. Odpor k demokracii a politické opozici

Autoritativní režimy jsou ze své podstaty proti demokratickým volbám a demokracii vůbec a všemožně se je snaží zdiskreditovat svou propagandou, jako zbytečné a nefunkční. Pro Hitlera byl parlament pouhá „žvanírna“, která nemůže nic podstatného vyřešit. Je prý potřeba moci „silné ruky“, které bude rychle a neomylně o všech věcech autoritativně rozhodovat. Občané mají této vůli naslouchat a důvěřovat jí. Demokracie tak prý pouze rozhodování zdržuje, tím, že se může k veřejným věcem vyslovit téměř každý. Rozhodnutí je potřeba, dle autoritativních režimů, dělat rychle a „ze shora“. Demokracie byla, dle Hitlera jen brzdou a rozkladným elementem pro rozvoj státu a národa. Také je dobré znát fakt, že i Hitler se k moci dostával postupně a byl paradoxně zvolen v demokratických volbách, které posléze zrušil.

Podobným způsobem v současnosti funguje například ruská či čínská dezinformační propaganda nahlodávající demokratické systémy v jiných zemích a tím se je snaží dostat do sféry svého vlivu.

3. Vytvoření kolektivního nepřítele (obětního beránka)

Totalitní státy vesměs vytvářejí kolektivního nepřítele, který je údajným strůjcem neúspěchu národa, státu či hospodářské krize a je třeba se ho obávat. Už Machiavelli tvrdil „rozděl a panuj“ (divide et impera), čímž měl na mysli vytvoření dvou znesvářených skupin, kterým pak autokrat může jednodušeji vládnout. Hitler si našel svého „obětního beránka“ ve vyfabulovaném celosvětovém spiknutí Židovstva a s ním údajně propojeným marxismem (židobolševismus). Svou nenávist dovedl až ke genocidě Židů s 6 milióny mrtvých obětí v Osvětimi a dalších vyhlazovacích táborech (Treblinka, Dachau, Sobibor...). Marxismus se mu podařilo rozpráshit a zahnat do ilegality. Židovská inteligence musela uprchnout do zahraničí (Freud, Einstein, Fromm). Když je nalezen společný nepřítel, třebaže jen vykonstruovaný propagandou, národ se vždy dokáže semknout a bojovat za národní cíle. Toho jsou si strůjci totalit dobře vědomi. Sovětští komunisté zas viděli svého úhlavního soka v imperialismu Západu.

Dnes se tímto zástupným obětním beránkem stává v západním měřítku islám či ilegální migranti z muslimských zemí. Současná vláda Turecka ho vytváří zase v Kurdské menšině. Češi či Slováci například v Romech.

4. Budování a posilování represivních složek

Posilování vojenské, polovojenské či policejní represivní moci je rovněž pro autoritativní státy hlavní premisou pro uchopení a ochrany totalitní moci. Hitler si začal hned z počátku své politické kariéry budovat své polovojenské oddíly SA, složené z vojenských veteránů Freikorps, ale i různých kriminálních živlů, které nejprve měli být ochrankou pro jeho projevy. Tyto oddíly byly také pouličními „bojůvkami“, které napadaly marxisty a další nepřátele nacionálně-socialistického státu. Později se z nich vyvinuly oddíly SS, které nakonec čítaly několik miliónu věrných členů a v podstatě nahradily původní armádu. To nacistům silně usnadňovalo být u moci za pomoci vojenské síly.

Lidé bohužel velmi často pod vlivem propagandy vyměňují svou svobodu za domnělou bezpečnost, tak jako po 11. Září 2001 v USA. Dnes je to například příklon k vytváření domobran proti uprchlíkům z jiných údajně „nekompatibilních“ kultur v Maďarsku, Polsku ale i v ČR. Projevem vojenské moci jsou manifestační vojenské přehlídky jaké provádějí Rusko či Severní Korea.

5. Dohled nad veřejným i soukromým životem jedince

S vojenskými a policejními složkami souvisí pokus o dohled nad veškerým veřejným i soukromým životem člověka ve společnosti jako částečce v soukolí systému. Od jeho vzdělání, přes práci až po zábavu, jak pomocí mediální propagandy, školství, tak represe. Hitler vytvářel kolektivní akce, kde lidé spolu jedli a pracovali, a tím měli budovat společnou vlast. To by samo o sobě nebylo nic špatného, kdyby už původní záměr nebyl naprostý dohled nad svým obyvatelstvem a indoktrinace jeho myšlení a chování. Nad tím vším mělo dohlížet Gestapo, jako tajná policie. Při porušování pořádku byla možná i likvidace nepohodlné osoby. Obdobné akce a masové čistky vytvářel i totalitní Sovětský svaz svou naprostou byrokratickou kontrolou KGB nad svým obyvatelstvem (u nás STB). Do fatálních důsledků pak vše dohnaly režimy Pol Pota a Mao-Ce Tunga, v jejichž totalitách už jedinec jako člověk neměl žádnou hodnotu, jen jako součást celku. Ani jeho smrt tedy nic neznamenala. Jedinec byl v těchto totalitních režimech zcela

dehumanizován. V literatuře tento vývoj předpovídali dystopické romány 1984 George Orwella anebo *Konec Civilizace* od Aldouse Huxleyho.

V současné době je to například pokus americké FBI dohlížet nad pohybem lidí na internetu a jejich kontrola, kterou rozkryl Edward Snowden. V Číně je to pak vytváření „indexu občana“, který za loajalitu a dobré chování na internetu dostane benefity, ale také naopak.

6. Populismus – líbivá politika pro nejširší masy

Populismus se rád staví do role zástupce „většiny“ a často nabízí rychlá a zkratkovitá řešení, které jsou snadno pochopitelná nejširšími masami. Jde o proklamovanou starost o zájmy „slušných lidí“, dělníků či „obyčejného občana“ z důvodu jejich početního potenciálu jako voličské základny, nikoliv dle skutečné solidarity s nimi. Důraz je kladen na emoce, vášně a národní hrdost, nikoliv věcnou argumentaci a skutečná fakta. Hitler skvěle ovládal rétoriku a uměl manipulovat davem. Pravidlem bývá zjednodušování a redukce problému na jeden hlavní. U Hitlera to byl především boj s buržoazním Židovstvem. Populismus však častokrát není to, co většina občanů skutečně chce, ale především umění jim naservírovat to, co by měli chtít. Používání demagogie jde až na hranici popírání toho, co bylo včera řečeno samotným populistou, když se to nehodí. Časté jsou davem vítané urážky a ponižování opozice a domnělých nepřátel a jejich účelová diskreditace. Dnes je to tzv. politická nekorektnost, ve jménu které se dá pozurážet, kde kdo a kde co. Časté je také stavění se do role oběti.

Tady by se aktuálních příkladů našlo habaděj. Dá se říct, že populistické strany s erozí demokracie mají pré v celém světě od Trumpa, přes Putina až k Zemanovi. Stavění se do role oběti je například také babišovské „To je všechno účelovka proti mě“.

7. Rasismus – Znevažování a pronásledování jiných etnik či kultur

Totalita také ráda vyzdvihuje svou rasu nad ostatní. Hitler byl příznivcem pseudovědeckého směru sociální darwinismus, který dědičně vyvyšoval některé rasy nad jiné. Dle této teorie byla tou nejuspěšnější v civilizační adaptaci – nordická rasa (vysocí modroocí blondáci) kam patřil i národ Germánů. Dle teorie ariosofie tato rasa pak pocházela z pradávne bílé árijské rasy pocházející z území dnešní Indie. Hitler a spol. toho chtěli využít k jejímu šlechtění v podobě eugeniky v projektu Lebensborn, což se na konec ukázalo jako genetický omyl. Pro nás může být zajímavé, že Hitlerovi ve svém počátku nejvíce vadili Slované a především Češi usazení ve Vídni, kteří tam tvořili početnou menšinu. Pro něj to byl nevzdělatelný „hnůj Evropy“, který neuměl ani pořádně německy. Čistota rasy je však už od základu pochybná. K mísení etnik a kultur docházelo od samého úsvitu lidské historie a to i na území Německa a Čech. Zejména tyto dvě sousedící etnika se ovlivňují od pradávna. Hledání „čisté rasy“ je tedy naprostou utopií. Navíc neexistuje žádná současná vědecká teorie, která by toto potvrzovala. Nacisty zdiskreditovaný termín „rasa“ se už ve vědeckém diskurzu téměř nepoužívá. Hitler taktéž odvozoval účelově lidské chování od zvířecího, kde silnější vyhrává. K tomu mu posloužila i filozofie F. Nietzscheho a jeho dílo *Vůle k moci* a koncept „nadčlověka“, kterou však přetavil ke svému mocenskému účelu.

Výrazně rasistickou byla například americká organizace Ku Klux Klan, ale také Černí panteři. Aktuálně je to například Okamurovo či Zemanovo znevažování muslimských

etnicit jako „anticivilizace“ či diskriminace Romů, Kurdů v Turecku, Rohingů v Myanmaru...atd.

8. Nacionalismus – Vyvyšování vlastního národa nad ostatní

Vypjatý nacionalismus neboli šovinismus je vyzdvihování domnělé udatné a dokonalé historie jednoho národa a kultury nad ostatními, často sousedícími národy. V Hitlerově případě šlo o nenávist vůči, dle jeho slov: „podřadnému národu“ Židů, který údajně nikdy neměl svoji kulturu, ale bere si vše od ostatních. Což je vzhledem k židovskému dědictví Starého zákona pro evropskou kulturu naprostý nonsens. Dále byla známa jeho neskrývaná nenávist k zbabělým Slovanům a prohnaným Francouzům. Jde tedy opět o antropologickou konstantu My a Oni, související s vytvořením úhlavního společného nepřátele národa, který by měl být obětován (v případě Židů vyhlazen) pro zlepšení vývoje státu.

Díky masové migraci a pocitu ohrožení se opět vypjatý nacionalismus a agresivní „národovectví“ hlásí ke slovu napříč celou Evropu. Nejsilnější tendence jsou v Polsku, Maďarsku, ale i Německu, Francii či Itálii. U nás stanovisko antisemitismu sdílí například Adam Bartoš.

9. Ovládnutí mediálního prostoru a cenzura

Převzetí a ovládnutí mediálního prostoru jednou stranou je také vždy důležité pro totalitní režimy. Hitler od začátku své kariéry dobře pochopil význam masově zacílené propagandy, kterou vedl Goebells. Od hromadného výlepu plakátů, přes využití rozhlasu až po filmové týdeníky. Tím si nacisté udržovali vliv a dohled nad šířením informací mezi německým obyvatelstvem, i v dobách, kdy už Hitler válku prohrával. Mohli tak šířit klamné informace o svých úspěších mezi lidmi a zároveň dehonestovat své oponenty a vést proti nim štvavé kampaně. Zároveň jim šlo o potlačení jakýchkoliv zpravodajských alternativ pomocí cenzury. S tím, pak souvisí touha po ovládnutí mysli každého jedince ve státě, kdy dochází automaticky k autocenzuře. K děsivé dokonalosti pak tyto praktiky dohnal totalitní režim v bývalém Sovětském svazu, kde informace proudily jen skrze noviny, rozhlas či televizi vládnoucí komunistické strany, aby měl režim vše pod kontrolou.

V dnešní době plurality médií a internetu už je ovládnutí mediálního prostoru o dost složitější, přesto tyto snahy jsou stále přítomné. Například v dezinformačních kampaních či omezování přístupu k určitým informacím na internetu nebo tendence k zestátnění veřejnoprávních médií.

10. Eliminace menšin, inteligence a alternativních aktivit

Totalita se také snaží hned po nástupu k moci ostrakizovat nebo přímo eliminovat menšiny a alternativní proudy, které považuje za překážku pro rozvoj země, jeho mravů nebo státní bezpečnosti. V totalitním státě chce vláda, aby byla populace homogenní až uniformní (to platí už od Platónovy Ústavy). Všichni by měli sloužit státu či vůdci, nikdo by neměl vyčnívat z řady či mít vlastní názor. To souvisí s likvidací či rušením škol, univerzit či samostatné inteligence, u které se předpokládá kritické myšlení. Hitler rovněž začal nejdříve segregovat a potom i likvidovat mentálně a tělesně postižené v projektu Euthanasie. Následně začal pronásledovat homosexualitu, různá pacifistická

hnutí a konkurenční marxismus. Díky tomu, že sám byl neúspěšným kandidátem na výtvarnou akademii, začal se zbavovat i avantgardních umělců, které začal označovat jako Zvrhlé umění (Entartete Kunst), a dokonce jim uspořádal výsměšnou výstavu, aby „obyčejní“ lidé pochopili, jaké umění je protistátní a protiněmecké. Sám Hitler uznával jen antiku a klasické monumentální tvary, které rozvíjel ve svých megalomanských architektonických vizích. Vše ostatní bylo zvrhlé a hodno zavržení.

Dnes vidíme časté osočování za napomáhání domnělému úhlavnímu nepříteli v podobě migrantů. Jsou to i výboje proti LGBT komunitě či národnostním menšinám, ale i intelektuálním elitám, které jsou prý jen přísluhovači EU a její byrokratické moci.

11. Vymývání mozků a indoktrinace mládeže

Práce s mládeží je pro nástup totality také signifikantní. Nacisté brzy pochopili, že je důležité podchytit a přeprogramovat myšlení lidí již v útlém věku a vystavit je účelové a manipulativní propagandě, aby se z nich stali oddaní pomocníci říše a správní němečtí občané pomocí vymývání mozků (brainwashing). Tato mládežnická polovojenská organizace se jmenovala Hitlerjugend a ve svém rozpuku čítala až sto tisíc členů. Nacisté v mládeži rozdmýchávali fanatismus a pěstovali odhodlání soužití vůdci a říši až do „roztrhání těla“. Využívána byla často vykonstruovaná národní mytologie a nadřazování germánské rasy, která má prý spasit Německo a nastolit tisíciletou říši. Tito lidé se po válce jen těžko dostávali do „normálu“ v procesu denacifikace německé společnosti.

Obdobu můžeme najít třeba v mládežnických výcvikových táborech islamistů, které se učí programové nenávisti proti západu. K zamyšlení je i jednostranný výklad dějin v totalitních režimech na školách.

Literatura:

- Arendthová, Hannah – *Původ totalitarismu I-III.* (Oikoymenh, 2013)
- Burda, František – *O násilí v kultuře* (Moravapress, 2013)
- Burleigh, Michael – *Třetí říše – Nové dějiny* (Argo, 2008)
- Canetti, Elias – *Masa a moc* (Arcadia, 1994)
- Eriksen, Thomas H. – *Etnicita a nacionalismus* (Slon, 2012)
- Gellner, Ernest – *Nacionalismus* (CDK, 2003)
- Girard, René – *Obětní beránek* (NLN, 1997)
- Goodrick-Clarcke, Nicholas – *Okultní kořeny nacismu* (Eminent, 2008)
- Hájek, Jiří – *Hitlerův Mein Kampf* (Dialog, 1993)
- Halamová, Veronika – *Kultura a propaganda* (Moravapress, 2014)
- Heywood, Andrew – *Politologie* (A. Čeněk, 2008)
- Snyder, Timothy – *Krvavá Země* (Paseka, Prostor, 2013)
- Snyder, Timothy – *Tyranie* (Paseka, Prostor, 2017)
- Říhová, Blanka – *Přehled moderních politologických teorií* (Portál, 2014)
- Tesař, Filip – *Etnické konflikty* (Portál, 2012)